

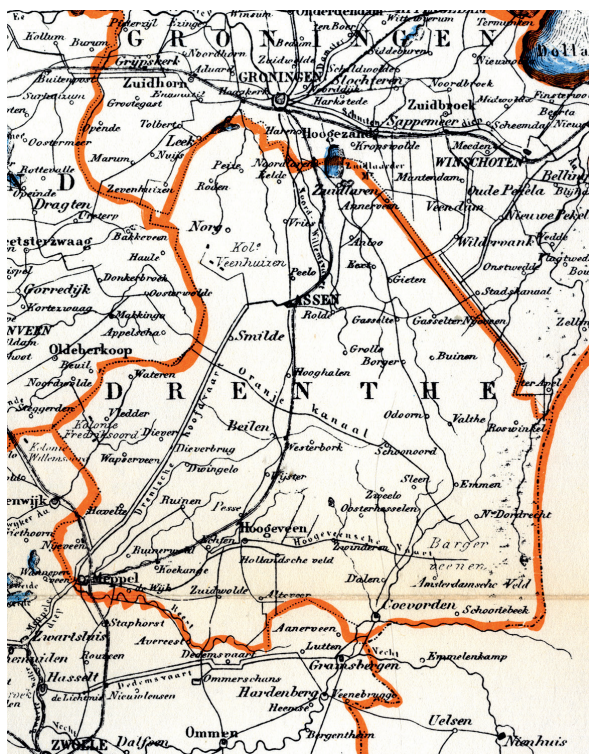
door
Kees Floor

Het Kuyperkaartje van Schoonebeek

In 1871 verscheen bij de uitgeverij van Hugo Suringar te Leeuwarden de *Gemeente-atlas van Drenthe*. Daartoe waren alle toenmalige Drentse gemeenten in kaart gebracht. Volgens de inhoudsopgave ging het om 33 gemeenten. Schoonebeek zat daar niet bij, Emmen, Dalen en Coevorden wél. Had de samensteller Schoonebeek over het hoofd gezien?

De atlas werd samengesteld en ontworpen door Jacob Kuyper. Hij was aardrijkskundige, cartograaf en tekenaar-redacteur. Ook was hij medeoprichter en later erelid van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap. In de periode 1857-1880

stelde hij verscheidene atlassen samen, waarvan de *Gemeente-atlas van Nederland* de bekendste is. De kaartjes die hij hiervoor ontwierp, werden onder andere gebundeld per provincie, maar waren ook los verkrijgbaar.

Kaart van Drenthe, bijlage in de *Gemeente-atlas van Nederland*, tiende deel, Drenthe

Jacob Kuyper, samensteller van onder andere de *Gemeente-atlas van Nederland*

Uitsnede uit de eerste versie van het kaartje van de gemeente Dalen uit de Gemeente-atlas van Drenthe van Jacob Kuyper.
 Datering: 1865. (Uit: www.deoudewereld.nl.)

De plattegrond geeft tevens een beeld van de bestaande bebouwing. Daarnaast duidde Kuyper de al dan niet in onbruik geraakte verdedigingswerken aan, zoals de vervallen Barger schans in Emmen en schans de Katshaar in Coevorden.

Het kaartje maakt duidelijk waarom de atlas geen plattegrond van Schoonebeek bevat; het dorp maakte deel uit van de gemeente Dalen. Het zou nog tot 1884 duren voor Schoonebeek een zelfstandige gemeente werd.

Op het kaartje van Dalen uit 1865 (bladzijde 23) vinden we rond Schoonebeek de vermeldingen Westeinde, Oosteinde, 't Middendorp en 't Kerkeind. Meer naar het oosten is Nieuw-Schoonebeek aangeduid. Ten zuiden van de verbindingsweg tussen de beide dorpen liggen de Westeindse boeën (veehutten).

Datering

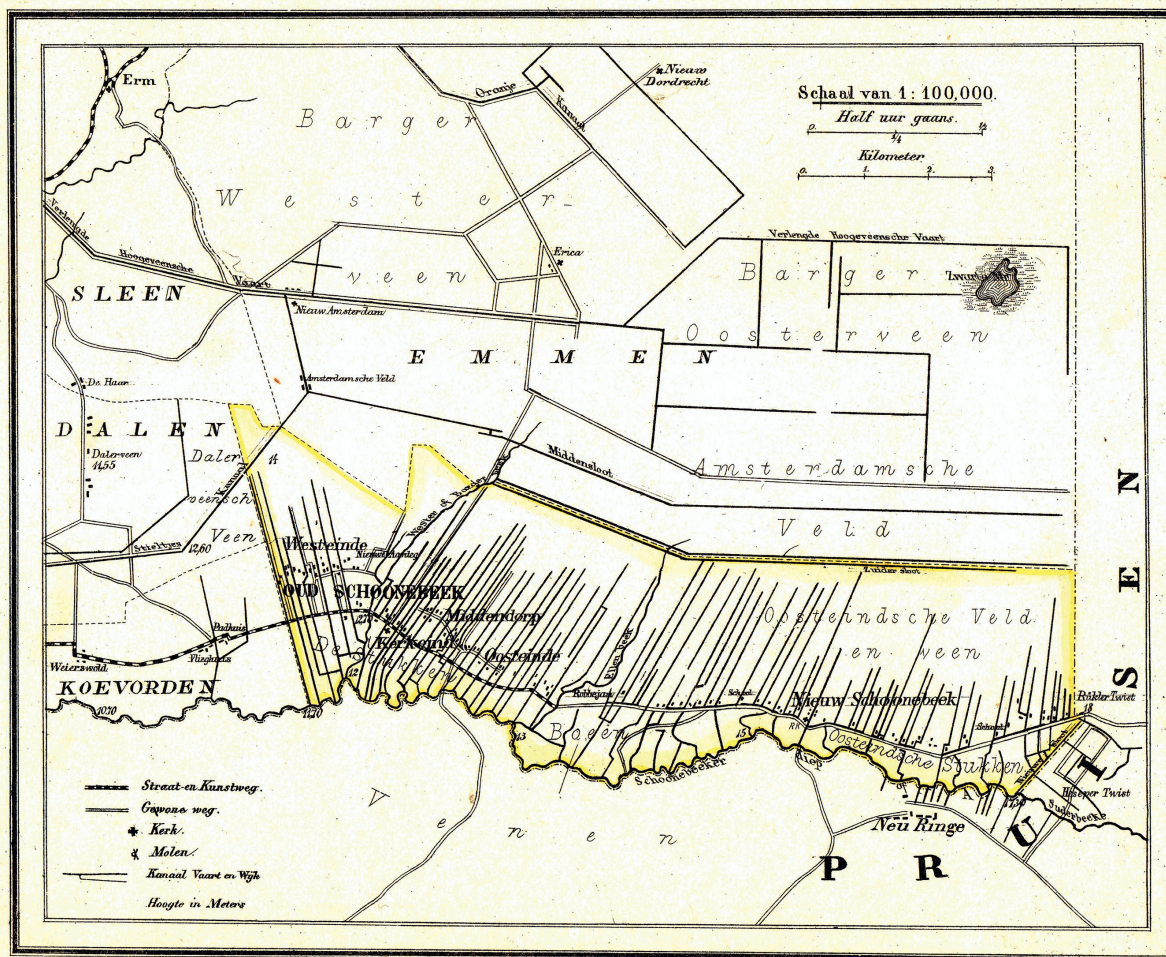
De oudste kaartjes uit de *Gemeenteatlas van Drenthe* vermeldten op een enkele uitzondering na het jaartal 1865. Later kwamen er ook kaartjes uit 1867 of zonder datering, vermoedelijk van 1870. De kaartjes uit 1867 wijken doorgaans weinig af van hun voorgangers. In Dalen is in 1867 de weg Coevorden-Emmen verder verhard vanaf het centrum

van het dorp noordoostwaarts naar Sleen en verder door naar Emmen. Op de kaartjes van Emmen (niet afgebeeld) verschijnen in 1867 de aanduidingen Nieuw-Amsterdam, Erica, Oranjedorp en Vastnow, die in 1865 nog ontbraken. In Schoonebeek lijkt niets veranderd.

Nieuw op de volgende editie van het Dalense kaartje uit 1870 is de aanduiding van de scholen. De uitgever wilde kaartjes uit de atlas graag aan het onderwijs slijten en verleende scholen die de kaartjes in grotere aantallen gingen gebruiken, korting. Volgens recensies uit die tijd werden leerlingen heel enthousiast als ze hun eigen woning of hun eigen school op een kaartje konden terugvinden. Verder is op het kaartje van 1870 voorbij de landsgrens *Hannover* vervangen door *Pruissen*. Pruisen had het koninkrijk Hannover in 1866 geannexeerd, maar deze wijziging was op de met 1867 gedateerde kaartjes (niet afgebeeld) nog niet doorgevoerd.

Schoonebeek 1888

Gebruikers van de gemeenteatlas moesten het voor wat Schoonebeek betreft meer dan vijftien jaar doen met de in de periode 1864-1870 verzamelde en op het kaartje van de gemeente Dalen gepresenteerde informatie. In de tweede helft van de jaren tachtig vervaardigde Kuyper van een aantal gemeenten echter nieuwe versies. Daarbij stuitte hij ook op de in 1884 ontstane gemeente Schoonebeek. Volledig in stijl met de kaartjes van de overige gemeenten, ontwierp hij een plattegrond van die 34e Drentse

Getekend door J. Kuyper.

5299 Hectaren 1720 Inwoners.

1888 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

gemeente en dateerde hem 1888 (zie bovenstaande kaart). Het nieuwe kaartje toont weer een aantal veranderingen ten opzichte van de eerdere versies. De aanduiding *Schoonebeek* op de vorige edities is gewijzigd in *Oud-Schoonebeek*, de naam die tot 1952 gebruikt zou worden. Vanaf 1879 vormde een nieuw bestrate weg de verbeterde verbinding met Coevorden. De verharding liep door tot aan de *Ellenbeek*, die op eerdere kaartjes wel was aangegeven, maar nu door Kuyper ook van zijn naam was voorzien. Tussen Oud-Schoonebeek en het *Schoonebeker diep* vinden we op het nieuwe kaartje *De Stukken*, ten zuiden van de weg van *Nieuw-Schoonebeek* naar *Rühler Twist* de *Oosteindse stukken* en daar tussenin de *Boeën*. De *Boeën* stonden als *Westeindse boeën* overigens al wel op de eerdere versies van het Kuyper-kaartje.

Kaartje van de gemeente Schoonebeek uit de Gemeente-atlas van Drenthe van Jacob Kuyper. Datering: 1888. Schoonebeek was sinds 1884 een zelfstandige gemeente.

(Collectie W. Jansen)

Bronnen

Archief van G.T.N. Suringar en Hugo Suringar, inv.nrs. 734 en 1767 (1888); AllardPierson/UvA. Websites: deoudewereld.nl, kaartcadeau.com (1865); atlas1868.nl, atlasenkaart.nl (1867); kartografie.middenlimburg.net (1870).